

VÝBĚR TÉMAT ZE ZPRÁVY ČESKÉ ŠKOLSTVÍ V MAPÁCH II

České školství v mapách II

Prostorová analýza podmínek, průběhu a výsledků
předškolního, základního a středního vzdělávání

ČŠI | Česká školní inspekce

Česká školní inspekce přináší aktualizované vydání publikace České školství v mapách II, která nabízí ucelený a přehledný pohled na regionální rozdíly ve vzdělávání v Česku. Analyzuje je z více úhlů – od studijních výsledků žáků přes personální zajištění škol a vzdělanostní aspirace až po klima a atmosféru ve třídách. Opírá se přitom o nejnovější, často dosud nepublikovaná data z vlastních šetření ČŠI i z dalších zdrojů, jako jsou Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Cermat, Český statistický úřad či jiné veřejné instituce, a to převážně na úrovni okresů.

Publikace navazuje na první vydání z roku 2022, což umožňuje sledovat proměny a trendy v čase. Silnou stránkou jsou originální mapové vizualizace a meziokresní srovnání, která odкрývají klíčové faktory ovlivňující kvalitu vzdělávání – od dostupnosti kvalifikovaných učitelů, přes zastoupení žáků s cizím státním občanstvím, až po míru zapojení dětí do předškolní výchovy. Neopomíjí ani výzvy, kterým čelí socioekonomicky oslabené oblasti, a zároveň přináší inspirativní příklady dobré praxe. Nově přidává například další kartogramy a detailnější práce s daty z příjmacího řízení 2024.

Díky práci s daty jsou viditelnější regionální rozdíly, které mohou sloužit jako podklady pro veřejnou i odbornou diskusi o rovnosti šancí, současně také poskytnout podklady pro rozhodování – od ministerstva a krajů až po ředitele škol.

CO PŘESNĚ PUBLIKACE POKRÝVÁ

Zdrojová data a období, se kterými publikace pracuje, vychází z národního testování ČŠI v letech 2017 a 2022, jednotná přijímací zkouška 2024, maturitní zkouška z českého jazyka 2022 až 2024 a také administrativní statistiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Českého statistického úřadu MŠMT/ČSÚ.

Publikace je rozdělená na čtyři kapitoly, které se věnují výsledkům žáků v mapách, podmínkám vzdělávání, aspiraci žáků mateřských, základních a středních škola a také klimatu a průběh výuky.

ČŠI | Česká školní inspekce

MŠMT | MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Vzdělávání v datech

Platforma vzdelavanimdatech.cz je koncipována jako celoresortní nástroj pro prezentaci důležitých vizualizovaných dat a zjištění různého charakteru, kterými resort školství, mládeže a tělovýchovy disponuje. Postupně tak vedle dat a zjištění České školní inspekce přibývají další vizualizovaná data a zjištění pocházející jak ze zdrojů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, tak ze zdrojů dalších organizací v jeho působnosti.

Přijímací
zkoušky na
SŠ
VÍCE ↗

Regionální
školení
VÍCE ↗

Vysoké
školení
VÍCE ↗

Financování,
fondy EU
VÍCE ↗

Registr
inspekčních
zpráv

Výstupy
České
školní
inspekce

HLAVNÍ PŘÍBĚHY KAPITOL A ZJIŠTĚNÍ

1

VÝSLEDKY ŽÁKŮ: VZORCE, KTERÉ SE ZNOVU POTVRZUJÍ

- **Trvalý obraz napříč šetřeními.** Meziokresní rozdíly ve výsledcích se opakují v testech ČŠI (2017, 2022), v JPZ 2024 i v maturitě (ČJ) 2022–2024. To znamená, že nejde o jednorázové výkyvy, ale stabilní vzorce.
- **Kde je dlouhodobě lépe a kde naopak hůř.** Nadprůměrně dopadají Praha, Brno a jejich zázemí, opakovaně dobře také Zlínský kraj a některá další krajská města (Plzeň, Hradec Králové, Olomouc). Slabší výsledky má Karlovarský a Ústecký kraj a části Moravskoslezska; slabší hodnoty se objevují i ve vnitřní periférii na hranicích krajů.
- **Silná vazba na socioekonomické zázemí.** Výsledky úzce souvisejí s průměrným SES žáků; přesto existují okresy, které „překonávají očekávání“ (vliv lokální politiky, leadershipu škol).
- **Gymnázia pod lupou.** V JPZ 2024 i v maturitě (ČJ, průměr 2022–2024) se opět potvrzuje okresní vzorec – metropolitní a silnější regiony mají lepší průměry. Analýza rozlišuje pohled podle sídla ZŠ i sídla gymnázia a upozorňuje na dojíždku (mimo vlastní okres, typicky v zázemí velkých měst).

2

PODMÍNKY VZDĚLÁVÁNÍ: NEDOSTATEK KVALIFIKOVANÝCH UČITELŮ A NEJEN JICH

- **Kde chybějí učitelé.** Nedostatek kvalifikovaných a aprobovaných učitelů je zřetelný nejen v socioekonomicky oslabených regionech (Ústecko, Karlovarsko), ale i v Praze (vysoké životní náklady, konkurence trhu práce). Moravské kraje (např. Zlínský, část Moravskoslezského) vykazují lepší pokrytí – souvisí to s univerzitami a dostupností přípravy učitelů.
- **Psychologové a asistenti.** Psychologů je málo napříč ČR, a to i v místech s vyšším podílem žáků se SVP. V některých okresech severozápadních Čech je zároveň relativně méně asistentů vůči potřebám.
- **Proč na tom záleží.** Kvalifikovanost učitelů se váže k lepším výsledkům i motivaci žáků (dle mezinárodních šetření uváděných v publikaci); proto je posílení kvalifikovaných pedagogů klíčové pro snižování nerovností.

3

VZDĚLANOSTNÍ ASPIRACE: KAM A ODKUD MÍŘÍ DĚTI A ŽÁCI

- **Vysoká účast v MŠ, slabší ve velkých městech a severozápadních okresech.** Předškolního vzdělávání se účastní většina dětí, nižší podíly jsou ve velkých městech a v okresech Ústeckého a Karlovarského kraje, často z kapacitních důvodů.
- **Přihlášky na osmiletá gymnázia směřují do metropolí a jejich zázemí.** Tam, kde je nabídka míst nízká, roste dojíždka do jiných okresů (např. Praha-východ, Praha-západ). V oblastech s převisem poptávky je menší podíl přijatých a vyšší průměrná úspěšnost přijatých v testech.
- **Volba oboru po 9. ročníku kopíruje socioekonomickou mapu.** V sociálně znevýhodněných regionech převažuje volba nematuritních oborů, v metropolitních oblastech je častější gymnaziální studium.

Metodická poznámka: přihláška a škola nemusí být ve stejném okrese — zvlášť v okolí velkých měst — což je nutné brát v potaz při interpretaci dat.

4

KLIMA A PRŮBĚH VÝUKY: VZTAHY, DISCIPLÍNA A NÁROKY

- **Rizikové projevy chování?** Častější v sociálně slabších regionech a některých pražských okresech. Horší kázeň se objevuje v okresech se silnějšími sociálními problémy, zatímco Moravské okresy vykazují lepší hodnoty. V některých regionech platí souvislost, že slabší výsledky žáků jdou ruku v ruce s častějšími kázeňskými problémy.
- **Slabší spolupráce v problémových regionech, odlišné vnímání žáků.** V okresech se sociálními obtížemi je méně příznivé hodnocení spolupráce mezi vedením a učiteli i mezi učiteli a žáky (pohledem vedení i učitelů). Žáci však v řadě těchto okresů hodnotí vztahy relativně pozitivně, což může souviset s vyšší potřebou podpory.
- **Silná spolupráce a náročné prostředí přináší lepší výsledky.** Vyšší kvalita spolupráce a vysoké nároky školy souvisejí s lepšími výsledky žáků, zatímco větší podíl nekvalifikované výuky, zejména na 2. stupni ZŠ, jde často ruku v ruce s horšími výsledky i horším hodnocením spolupráce.

JAK S VÝSLEDKY PRACOVAT?

Analýza ukazuje, že rozdíly mezi regiony jsou dlouhodobě stabilní a vznikají souhrou několika faktorů – výsledků žáků, socioekonomického zázemí, personálního zajištění a kvality školního klimatu. S těmito údaji je možné nakládat v několika rovinách.

Identifikace oblastí s kumulací rizik

Nejvyšší koncentrace znevýhodnění se projevuje v Ústeckém a Karlovarském kraji, v některých částech Moravskoslezského kraje a ve vnitřní periférii na hranicích krajů. Specifickým případem je Praha, kde hrají roli vysoké životní náklady, konkurence na trhu práce a kapacitní omezení škol.

Plánování vzdělávacích kapacit

V zázemí velkých měst je přístup ke gymnaziálnímu vzdělání ovlivněn rozdělením míst mezi osmiletá a čtyřletá gymnázia a výraznou dojížděnkou mezi okresy. Údaje umožňují sledovat, zda současná struktura odpovídá poptávce a jaký má vliv na rovnost přístupu.

Podpora personálního zajištění

Nedostatek kvalifikovaných učitelů a podpůrných profesí, zejména psychologů a asistentů pedagoga, je v některých okresech výrazný. To platí především tam, kde je vyšší zastoupení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nebo žáků s cizím státním občanstvím.

Vyhledávání příkladů dobré praxe

Některé okresy dosahují lepších výsledků, než by odpovídalo jejich socioekonomickému profilu. Tyto případy mohou sloužit jako inspirace, zejména pokud jsou spojeny se silným vedením škol a promyšlenou regionální vzdělávací politikou.

Správná interpretace dat

Mapy a grafy v publikaci pracují převážně s agregovanými údaji na úrovni okresů či obcí s rozšířenou působností. Tyto údaje neposkytují hodnocení jednotlivých škol, ale ukazují průměry a prostorové vzorce. V některých ukazatelích, například u jednotlivých přijímacích zkoušek, navíc nejsou zahrnuti všichni žáci daného ročníku.

Propojení analýzy s praxí

Zjištění mohou být využita pro cílené rozšiřování podpůrných profesí, nastavování pobídek pro učitele v náročnějších regionech, optimalizaci kapacit gymnázií nebo pro systematické využívání dat při plánování rozvoje školství na místní i krajské úrovni.

JAK ZÍSKANÁ DATA UPLATNIT V PRAXI, ABY DOŠLO KE ZLEPŠENÍ

Regionální nerovnosti ve vzdělávání mají dlouhodobý charakter a odrážejí širší socioekonomické rozdíly mezi jednotlivými oblastmi. Nejde tedy o problém, který by bylo možné rychle odstranit. Právě proto je důležité uplatňovat konzistentní a dlouhodobě promyšlenou strategii, která propojuje personální politiku, plánování kapacit škol a cílenou podporu školního klimatu.

Zkušenosti z analýzy ukazují, že k lepším výsledkům žáků přispívá především dostatek kvalifikovaných učitelů, funkční spolupráce pedagogických týmů a prostředí škol, které spojuje vysoké vzdělávací nároky s individuální podporou žáků. Tyto faktory se opakovaně ukazují jako klíčové bez ohledu na regionální kontext.

Za východisko pro zlepšení se jeví zejména rozšíření dostupnosti podpůrných profesí, jako jsou školní psychologové a asistenti pedagoga, a zavádění cílených pobídek pro učitele v náročnějších regionech, včetně hlavního města Prahy. Dalším důležitým prvkem je promyšlené plánování kapacit gymnázií tak, aby odpovídaly poptávce a zajišťovaly rovný přístup ke vzdělání. Nezbytnou součástí efektivních opatření je také transparentní a systematická práce s daty na úrovni regionů, která umožňuje sledovat vývoj a reagovat na konkrétní potřeby.

JAK MAPY A GRAFY ČÍST

Agregace

Mapy pracují hlavně na úrovni okresů (někdy SO ORP/kraj). Nejde o „známky“ jednotlivých škol, ale o průměry a vzorce.

Dojíždění a kapacity

U přijímacích zkoušek na víceletá gymnázia je potřeba dávat pozor na omezenou nabídku míst a rozdíl sídla základní školy a sídla gymnázia.

Interaktivní verze

Pro hlubší práci s některými daty je možné využít portál www.vzdelavanivdatech.cz, kde je možné statistiky filtrovat, porovnávat okresy a další.